

КОМУНИКАТИВНАТА ГРАМАТИКА В ПОМОЩ НА ЧУЖДОЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ

Костова, М. Комуникативната граматика: теоретични и приложни аспекти.
Варна, Издателска къща СТЕНО. 2013, 195 с. ISBN 978-954-449-697-5

Стоян Буров

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Монографията е преработен и съкратен вариант на дисертационния труд на авторката „Комуникативната граматика с оглед на обучението по български език като чужд“, успешно защитен за получаване на образователната и научна степен „доктор“ във Великотърновския университет през 2013 г. Д-р Мария Костова работи като старши преподавател по български език на чужденци в Департамента за чужди езици, комуникации и спорт на Медицинския университет – Варна.

Съдържанието включва пет основни глави, увод, заключение и библиография, която обхваща 294 заглавия: 163 на кирилица и 131 на латиница. Трудът е структуриран умело с оглед на темата, като равномерно обхваща както нейните теоретически, така и практическите ѝ аспекти. Впечатляваща е библиографската осведоменост на авторката. Като цяло, трудът има научна и приложна стойност: от една страна, това е първото у нас монографично изследване на въпросите на комуникативната граматика, от друга страна, той може успешно да се използва в обучението на български език като чужд – както като методическа основа при разработката на учебници и учебни помагала, така и в организацията и провеждането на самото обучение. Трудът ще даде гласък на последващи теоретични и методически изследвания и ще бъде неотменим фактор при подготовката на цялостна комуникативна граматика на

българския език, каквато в България все още няма. Доколкото има няколко кратки граматики на българския език за чужденци, те имат изцяло описателен и практически характер, т.е. липсва им каквато и да е теоретична основа и концепция.

Темата за комуникативната граматика с оглед на обучението по български език като чужд е амбициозна и донякъде предизвикателна с оглед на това, че самото понятие „комуникативна граматика“ не е съвсем ясно дефинирано в лингвистичното пространство. Не е случайно, че не само в България, но и в чужбина се задава въпросът за предмета на комуникативните граматики и за различията им по отношение на конвенционалните граматически трудове. Дали „комуникативна граматика“ не се покрива с „практическа“ или „дескриптивна“ граматика, или пък стои по-близо до т.нар. „функционално-семантични граматики“? Можем ли да разграничим комуникативната граматика от граматиката на комуникацията, така както я разбира и описва Боримир Кръстев в голямото си едноименно съчинение с красноречивото подзаглавие „Функционално описание на българския език с оглед на изучаването му от чужденци“ (1990). Намирам подзаглавието за красноречиво, тъй като както трудът на Мария Костова, така и трудът на Боримир Кръстев (и двамата впрочем дългогодишни преподаватели по български език на чужденци) имат за обект усвояването на българския език от чужденците. Ако се запознаем по-внимателно с книгата на Боримир Кръстев, ще се убедим, че в теоретичната си част той се опира преди всичко на франкофонската лингвистична традиция, докато Мария Костова, макар и да прави доста детайлно панорамно изследване на различните европейски школи за комуникативна граматика, следва англоезичната традиция, където има един твърде представителен труд, претърпял няколко издания и получил популярност в цял свят, рефериран подробно от авторката, а именно: *A Communicative Grammar of English* от Джефри Лийч и Ян Свартвик (1. изд. 1975). Тя познава достатъчно добре и руската традиция, където представителен характер имат заниманията на Галина А. Золотова и още няколко лингвист(к)и, а също и колективният им труд *Комуникативная грамматика русского языка* (2004).

Втората глава „Теоретични аспекти на комуникативната граматика“ има определящо място за разбирането на концепцията на М. Костова. Тя намира, че съществуват две направления в теорията на комуникативната граматика: същинска и приложна (с оглед на обучението) теория. Към първото направление тя отнася двутомното изследване на „откривателя“ на термина комуникативна граматика Алфред Хоппе *Grundzuege der Kommunikativen Grammatik* (1. изд. 1971 – 1972) и цитираната *Комуникативная грамматика русского языка* (2004) на Г. А. Золотова, Н. К. Онипенко и М. Ю. Сидорова. Двата труда са много подробно разгледани. Авторката е на мнение, че с тях се поставят основите на немска и руска школа в същинската теория на комуникативната граматика. Постулатите на приложната теория са представени чрез труда на Лийч и Свартвик, особено детайлно описан и следван в теоретично отношение по-нататък от авторката, на Фр. М. Бон – основоположник на испанска школа с труда *Gramatica Comunicativa del Espanol* (1. изд. 1998), и чрез трудовете на

няколко немски лингвисти: Х. Барковски, У. Енгел, М. Грайн. Читателите могат да намерят подробни данни и оценки на трудовете на посочените автори.

В книгата детайлно са разработени въпросите за лингвистичната и комуникативната компетентност и за комуникативния метод (подход) на преподаване на чуждия език, който, както се споменава, е базиран на трите Р (presentation, practice, production) – представяне (поднасяне) на материала, практика (трениране на материала), продукция (употреба на съответния материал в реална речева среда). Авторката стъпва на принципа, че комуникативният подход, наред с отчитането на особеностите на родния език на обучаемите чужденци, е основен принцип на съвременната чуждоезикова методика. Според наложилото се мнение комуникативният принцип на обучението изисква приложение и спазване на следните методи: практическа организация на обучението, функционален подход при подбора на езиковия материал, ситуативно-тематическо представяне на учебния материал, изучаване на лексиката и морфологията на синтактична основа, концентрично разположение на учебния материал и разделяне на обучението на няколко етапа. Така по-ясно се очертават параметрите и границите на комуникативната граматика, разработвана в теоретичен и практически аспект от авторката.

Както пишат Лийч и Свартвик, комуникативната граматика се основава именно на комуникативния подход в обучението (по втори/чужд език). Граматичните езикови структури не се поднасят изолирано, а интегрирано по отношение на четирите основни езикови умения: слушане, говорене, четене и писане. Основната цел се фокусира върху развитието на граматичната комуникативна компетентност, под което се разбира способността за използване и разбиране на една структура в различни ситуации. Този подход изисква баланс между предкомуникативните и комуникативните дейности: първите подготвят учащите да се справят с езиковите правила с оглед на действителната комуникация, а комуникативните дейности им позволяват да използват структурите в реалното общуване.

Комуникативната граматика на българския език като чужд, според споделеното схващане на авторката, не съблюдава обичайната систематика на граматичните единици, а е организирана според комуникативните потребности на учащите. А комуникативните потребности на хората имат своя собствена систематика. Така системно-граматическите структури се предават посредством комуникативните категории. Изложението не започва с това, как се образува една граматическа форма и какво съдържание има тя, а обратно: първо се поставя въпросът кои езикови съдържания трябва да бъдат предадени на един партньор и едва след това се търсят езиковите средства, които са на разположение в езика. Зад този неконвенционален подход стои една определена езиково-дидактична концепция: хората не говорят изобщо, а защото имат нещо да си кажат, имат нещо да споделят, да разберат, да предизвикат, да предотвратят и т.н. Това не са граматически категории, а комуникативни потребности, в основата, в структурата на които стои определена граматика. Целта на комуникативната граматика е именно тази: да систематизира и опише тази

граматика. И ако комуникативните потребности на хората са еднакви независимо от това, на какъв език говорят или какъв език изучават, граматическите структури, удовлетворяващи тези потребности, са лингвоспецифични.

Както може да се заключи, целта, която си поставя М. Костова, е твърде амбициозна и иновативна по отношение на нашата теория и практика. Във всички основни пунктове на труда тя се е справила напълно удовлетворително: както при разкриването на теоретическите, така и на практическите аспекти на комуникативната граматика.

Особено значение за българската лингвистика и методика имат четвъртата и петата глава, озаглавени съответно „Българската лингвистика и комуникативната граматика в теоретичен аспект“ и „Комуникативната граматика и преподаването на български език като чужд“. В четвъртата глава се дискутира по въпроса за отношенията лексика – граматика и граматика – комуникация. Авторката открива сродни на своите идеи в някои от трудовете на Р. Ницолова, М. Лакова, Б. Кръстев, М. Жерева, Ст. Петрова и др. Главата завършва със задълбочена интерпретация на един конкретен въпрос: изразяването на условие в българския език. Целта е читателите да се запознаят с приложението на основните идеи и принципи на комуникативната граматика, като е избран един от най-трудните и проблематични въпроси на нашия език. В петата глава на преден план излизат методическите аспекти.

Изброените теоретически и практически достойнства на труда, неговият иновативен и зрял характер, задълбочените интерпретации по темата свидетелстват за успешното усърдие на авторката да разработи и популяризира идеите си относно преподаването на българската граматика на чужденци като интегративна част от цялостното езиково обучение. Нещо повече – книгата ще бъде полезна не само за обучението по български език като втори/чужд език, а и изобщо за чуждоезиковото обучение, провеждано в България.

COMMUNICATIVE GRAMMAR: AN AID IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

✉ **Prof. Stoian Burov, DSc.**
Department of Bulgarian Language
University of Veliko Tarnovo
2, T. Tarnovski Str.
5003 Veliko Tarnovo, Bulgaria
E-mail: stobur@abv.bg